

◆ ST. OLAV ◆

Nr. 51—52

Oslo, 19. desember 1945

57. årg.

«St. Olav utkommer en gang ukentlig. Abonnement både for inn- og utland tegnes på alle postkontorer eller direkte, skriftlig i ekspedisjonen, Akersveien 5. Abonnementspris kr. 2.50 pr. kvartal forskuddsvis betalt, for utlandet tillegg av vedk. lands avisporto. Oppsigelser må være eksp. i hende seinest 14 dager før hvert kvartalskifte. Annonser må være innsendt innen søndag aften, manuskript innen fredag aften. «St. Olav»s telefoner: Redaksjon og ekspedisjon: 23743. Redaktøren privat 30 069. — «St. Olav»s ekspedisjon og forlag, Akersveien 5 I, er åpen hver dag kl. 10—3. Onsdag lukket. Utbetalinger kun tirsdag kl. 1—2.

INNHold: Pilgrimsferden til Betlehem — Eder er i dag en frelser født — Julen er nevnt første gang i år 335 — Julestria og julefesten i Vestfold i gamle dager — Fransk jul — Nuntium vobis pero de supernis — Jul på Grini — Jul i Sachsenhausen — Pastor Hugo v. d. Vlugts siste dager i Sachsenhausen — Da krigen kom til St. Katharina-hjemmet — Bambinoens blomster — «Kjenn din religion» — Minnesein for Eskeland — Ignis — Pasor Hanseen-Knudsen

(Freskomaleri av Birgitta West)

«Eder er i dag - - - -»

Pilgrimsferden til Betlehem.

Det summer over jorden
av travle føtters gang . . .
Det er det store pilgrimstog
som stævner frem med sang.
Nu kommer de, de mange,
de store og de små,
som søker himlens kongesønn
i krybberum på strå.

Til Betlehem. Til Betlehem.
Nu løfter seg på ny
all julens underfulle sang
som vingesus mot sky.
Den eier makt og mæle
i toner og i ord
som atterljomet av den sang
som lød fra englekor.

Selv til det stille kammer
hvor sorgen har sitt hjem
når pilgrimsskarens glade sang
og kaller smilet frem.
O Betlehem, du skjønne,
så salig er ditt bud
om nådens liv og hjertefred
fra kjærlighetens Gud.

Så går vi deg i møte,
du Guds enbårne Sønn,
med tusen kjerters gylne glans
og varme hjerters bønn.
Vekk hver en sjel som sover,
før nådens sol går ned,
og skjenk hvert syk og sorgfullt sinn
all julens fryd og fred.

K. KJELSTRUP.

Eder er i dag en frelser født.

«Frykt ikke, ti jeg forkynner eder en stor glede, som skal vederfares alt folket. Eder er i dag en frelser født, som er den Herre Jesus Kristus i Davids stad.» Det var Herrens engel som forkynte dette glade budskap for hyrdene på Betlehemsmarkene, som holdt nattevakt over sin hjord.

Og straks var der hos englen en himmelsk herskares mangfoldighet som lovet Gud og sa: «Ære være Gud i det høyeste og fred på jorden med menneskene som har den gode vilje!»

Det var vel ikke så underlig om de fattige hyrdene der ute i julenatten ble redde ved pludselig å bli vitne til en slik åpenbaring av Guds herlighet. Der var født millioner av barn på jorden, men aldri hadde de hørt at et barns fødsel var blitt forkynt på en slik måte.

Da åpenbaringen var borte og englene var faret opp til himmelen igjen, kom hyrdene atter til seg selv etter skrekken. Hva var det englen hadde sagt til dem? «Dette skal være tegnet; dere skal finne et barn svøpt, liggende i en krybbe.» La oss skynde oss til Betlehem og se dette som er skjedd, som Herren har ladt oss vite. Og de ilte avsted og fant Joseph, Maria og barnet i krybben. Så fortalte de foreldrene de ordene, som var sagt om dette barnet.

Og hyrdene trodde på underet og de lovet Gud for alt de hadde sett og hørt. Hver i sin krets fortalte de det videre, og alle forundret seg.

Men ryktet fikk vinger og gikk vide om lande, helt til Østerland nådde det. Der var det tre vise konger, som kjente de tusenårige spådommene og de hadde sett en selsom stjerne på himmelen. De forstod at nå var underet skjedd, verdens frelser var født.

Så gjorde de seg ferdige til å reise for å hilse på den nyfødte kongesønn, noe mindre kunne det ikke være. Da de bega seg på reisen gikk stjernen foran dem og viste vei. Men så sikre var de på at det måtte være i Jerusalem kongesønnen skulle fødes, at de glemte å gi akt på stjernen, da de kom så langt. Og de fant ikke barnet i Jerusalem og ingen visste noe om det. Da kom de vel til å tenke på at de hadde hørt, at barnet skulle fødes av Davids ætt og i Davids stad. Så måtte de fare videre, og se: stjernen fra Østen viste seg igjen for dem, og den fulgte trolig sin bane til den stod stille over stallen i Betlehem. De hellige tre konger gikk inn og fant de fattige foreldrene og det lille barnet i krybben der inne. Tross alt var så helt annerledes enn de hadde tenkt seg, forstod de straks at de var kommet

til rette sted, fordi de trodde på spådommene, og stjernen hadde vist dem veien. De fornemme gjester falt på kne og tilbad barnet og ofret sine kongelige gaver, gull, røkelse og myrra.

Slik lyder den gamle beretning, som alltid er ny i ethvert slektledd og for hvert barn som fødes i kristent land. Enn ikke det skjønneste eventyr får barnas øyne til å tindre av glede som denne enkle, usigelig gripende beretning om julens glade budskap, det budskapet som alltid øver den samme fortryllelse over alles hjerter. Der finnes vel ikke et menneske så verdslig og forherdet at ikke julegleden formår å trenge inn og tine det frosne sinn. Hvilken makt har ikke bare minnene, som strømmer på ved juletider, alle de lyse og gode minner fra barndommen og ungdommen, ja fra hele livet som øver sin forunderlige nyskapende og foredlende virkning på sinnene. Menneskene blir gode og lykkelige, blir det enn bare for en liten stund, noe stort er opplevet. Og selv om det ikke skulle være så mange lyse minner å ta frem fra et fattig liv, har vel alltid julens udefinierbare glede streift alle. Noe har det vel alltid vært for de fleste, som har bragt glede til hjemmet på julekvelden, om det dessverre ikke hendte så ofte ellers.

De aller minste som bæres inn til juletreet på mors eller fars arm, strekker jublende armene mot lysene. De små hjertene fylles av en ufattelig glede.

Det var engang på en julekveld to små tvillinger, de kunne vel være et par år gamle; de skulle for første gang få lov til å være med de voksne ved det festlig dekkede kaffebord. De satt ved siden av hverandre i hver sin høye barnestol. Lysene var tent på bordet og alt var i høytidsskrud og fest omkring dem. De fikk sine små krus med melk og

julekaker til. Med ett var det som om gleden overvældet de små. Impulsivt bøyde de seg mot hverandre og omfavnet hverandre, en ubevisst trang til samfølelse gav seg dette rørende utslag. Sikkert lå der allerede i barnesinnet et dypere grunnlag for julegleden enn bare festen omkring dem.

Julen er jo i første rekke barnets fest. Barnet har ennå så meget av Guds bildet i seg, at det intuitivt fatter, hva der ofte er så vanskelig for den voksne å tilegne seg: Budskapet om barnet «som var en konge stor, som kom fra himmelens høye slott, ned til vår arme jord» for å frelse hele den syndefulle menneskehet. Ti står det skrevet: «Der er ikke frelse i noen annen, og der er intet annet navn under himmelen gitt menneskene til frelse!»

Det er en gripende preken for oss voksne å se de små barn knele ved julekrybben i kirken. Det demrer for oss, at det er barnet i oss, som skal frelse oss selv og verden, ved å føre oss til krybben med troende, ydmyke hjerter. Måtte det skje, at vi med åpne sinn kunne ta i mot julens glade budskap og takke for julen i fredens tegn! Og vi vil forsøke å tenne julelys for hverandre. Var det enn bare et eneste et, som kunne glede en ensom sjel, helst en, som ikke venter det. Det kan ha så mange former, en innbydelse, et besøk, en liten gave, en tilgivelse for en krenkelse, eller bare et vennlig nikk ved kirken på juledagen til en, som man ikke gjerne hilser på.

Er det enn ikke gull, røkelse eller myrra vi kan ofre på nestekjærlighetens alter, vil kanskje allikevel røken fra våre små offergaver stige opp til Guds trone og glede hans faderhjerter, hvis store bud til oss menneskebarn lyder: «Mine barn elsker hverandre!»

.....e.

Julen er nevnt første gang i år 335.

Første gang julen finnes nevnt som en kristen høytid er en romersk festfortegnelse fra år 335. Først ble Kristi fødsel ikke feiret med noen spesiell fest. Imidlertid ble det ved et dekret utstedt av keiser Justinian bestemt at minnet om Kristi fødsel skulle feires 25. desember. At nettopp denne dagen ble fastslått betyr ikke at det er historisk sikkerhet for at Kristus ble født den dagen. Det nøyaktige tidspunkt for hans fødsel har en aldri fått full klarhet over. Det er endog sannsynlig, påstår de lærde, at Kristus er født noen år tidligere enn vi begynner vår tidsregning og død tidligere enn år 33.

Det er naturlige årsaker til at dette vendepunkt i historien ikke er blitt avmerket med den ønskelige tydelighet. En av disse årsakene er, at det ble ansett som en hedensk skikk å feire fødselsdager. Dessuten samlet de første kristnes tanker seg mer om Kristi liv, eksempel, død og oppstandelse, enn om hans fødsel.

*

Keiser Justinians dekret om julefestens feiring kan visstnok ansees som et ledd i den plan som de romerske

keisere, som først tok kristendommen i forsvar, fulgte, nemlig å forsøke på å flette kristendommen og hedendommen sammen, etter at det hadde vist seg at ingen kristenforfølgelser kunne tilintetgjøre eller fordrive det livskraftige evangeliet.

I denne årstiden feiret de hedenske romere sine turnalier — vintersolvervs-fester til ære for sin gud, den uovervinnelige sol. Og fra de første århundrer av hadde de kristne feiret Stefans-festen 26. desember til minne om det første kristne blodvitne, Stefanus' martyrium. Denne dagen ble regnet som 2. juledag.

*

Med julen følger mange skikker, som ofte kan virke temmelig uhøytidelige og veksle fra land til land.

Som vi i Norden har vår julebuk, så har en i en stor del av det tidligere Østerrike sin «Krampus», en liten figur, kledd i sort ull og forsynt med horn, uthengende rød tunge og et knippe ved på ryggen. I Wien og mange andre østerrikske byer selges denne figur over alt. «Krampus» drar også om i levende skikkelse fra

Julestria og julefesten i Vestfold i gamle dager.

Andebu er en av de bygder i Vestfold som for en stor del har vernet om gamle seder og skikker.

Julehøytiden ble naturligvis regnet som årets største fest, og den krevde store forberedelser. Allerede en måneds tid før jul begynte julestria og da gikk det livlig til omkring på gårdene. Det gjaldt i første rekke både for fattig og rik å sikre seg rikelig med mat, og det første man tok til med var griseslakting. I Andebu var det få av bøndene som drev med smågriser. De ble helst kjøpt i Lågendalen eller fra de omkringliggende bygder. Slakteren kom til gårds ofte så tidlig som klokken seks om morgenen, og derfor heter det ennå i bygden at når en står tidlig opp er en oppe i «griseotta».

Grisen ble brukt til nær sagt alt mellom himmel og jord og det gikk ingenting av den til spille. Man slaktet aldri grisen før den veiet sine gode 20 pund, så den ble også drøy å ta av. Det falt jo alltid i husmødrenes lodd å få nytt julegrisen så godt som mulig og det var ikke gjort i en håndvending. Foruten at de gjorde rene tarmene ble også busten rensert og tatt vare på, for den kom vel med når det skulle lages nye hesteseler på gårdene. Tarmene ble stoppet med hakket kjøtt og flesk til pølse som ble regnet for en sjelden god rett. Det var også svært alminnelig å lage små lykter av tarmene. Man formet da den tynne hinne over en trekloss hvor man plaserte et talglys, og disse lykter var svært praktiske når man skulle ut og gå de mørke vinterkveldene.

hus til hus, for å prøve barnas skolekunnskaper, belønne de flinke og straffe de late. For å mildne det avskrekende i sitt ytre ledsages han av en engel.

I Taflitz og omegn bruker man på julaften å gi barna noen lette slag over hendene med en pisk for å befordre sunnhet og vekst.

Julebakningen omfatter hovedsakelig en kake som kalles «Stritze», og som ingen steds må mangle, likeså litt som den bøhmiske bonde unnlater å gi husdyrene og skogens ville dyr andel i julegodtene.

I Ungarn spiller overtroen en betydelig rolle i juleskikkene. — Når ungarerne begir seg til julemessen stiller de hver sin stav med navn opp mot kirkemuren. Den, hvis stav har falt overende når de kommer ut av kirken, vil dø i det kommende år.

I Bulgaria feires julehøytiden på den verdigste måte, og vil en lære å kjenne landets typiske juleskikker må en være med i de såkalte «koleda»-dagene, 24., 25. og 26. desember i Sofias eller andre større steder omegn. Kronen på juleskikkene er julesangene, koleda-sangene. Foran hvert hus synges det i kor. De syngende trakteres rikelig og får pengegaver som på den siste koleda-dag fordeles mellom sangerne. Julenatten samles ungdommen på en plass og roper: «Koleda, koleda, koleda-a-a!»

Koleda-festen var fordum en hedensk midtvinterfest, som julen hos oss, men ble senere en kristelig minnefest. «Solmoderen» som en sang om i de urgamle koleda-sangene, ble til Guds mor, og den nyfødte solgud til Gude-sønnen.

Folk vevde og sydde alltid sine klær selv før i tiden, og ukene før jul ble det svært påkjør med dette da alle skulle ha nytt fra topp til tå. Håndverkere, som skomakere og skreddere hadde så meget å gjøre at de mistet nesten både sans og samling, og ofte måtte de ta natten til hjelp for å få unnagjort sine bestillinger. Håndverkerne var som regel karer med godt humør, og under deres opphold på gårdene gikk det muntert for seg midt i travelheten.

I Andebu som i flere andre bygder i Vestfold brygget man maltøl til jul. Det kunne ofte bli så sterkt at det gikk til hodet, som det heter. På de større gårder bakte man gjerne opp til 50—60 brød, for i julen skulle det være overflod av mat, da ble det heller å innskrenke seg når høytiden var over.

Husfaren hadde det travelt med å få juleved i skjulet og det var helst tørrgran av beste sort.

Når lillejulaften kom, skulle grisehodet i gryta og kraften av det brukte de til middagsmat den dagen. De brøt flatbrød i og den kraftige kost kalte de mølje. Det var mange småkårsfolk som hadde vanskelig for å skaffe noe å godgjøre seg med til jul., men bedremannsfolk bar ofte store bærer av den beste maten de hadde, for det måtte bli alles lodd å få en hyggelig jul. Julaften måtte husfaren opp i griseotta, som man sa, og hugge ved, ellers kom Thomas og gjorde sine ting på stabben, og hvis så hadde hendt var liksom noe av julestemningen blitt borte. Til middagsmat julaften var det alminnelig med grøt, for det gjaldt da å

I Tyrkiet er juleskikkene høyst forskjellige på grunn av det brokede og forskjelligartede folkeelement. Den mest alminnelige er måltidsfesten. Den begynte så snart syv stjerner blir synlige på himmelen. På forhånd var det satt fram juleposteier, bakt av mel og gresskar og dyppet i olje. Smakte noen på posteiene før den syvende stjernen hadde vist seg, ville straffen innfinne seg i det kommende året. På den første juledagen holdtes et stort juleselskap med mange kjøttretter. Om det ikke fantes noen gutt i familien ble den første og beste mannlige ungdom som måtte gå forbi innvitert til å delta i måltidet. Om en familie hadde sorg fikk den tilsendt sitt måltid av en av naboene.

I en liten syrisk kirke forsamler et antall utvalgte troende med sin sjelesørger seg juledags morgen om en liten haug vedpinner. Hver av deltagerne setter sitt brennende lys til den tørre og med parafin gjennomtrengte veden, så den tenner og blusser opp i lys lue. Skikken beror på en legende, som forteller om hyrdene som den kalde vintermorgen da Jesus fødtes drog til stallen i Betlehem med ved for å varme det nyfødte barnet

På selve det sted hvor Kristus fødtes holdes jule-natten store religiøse fester. Fra nær og fjern strømmer pilgrimmer til Betlehem for å be i grotten, hvor en antar Jesus ble født. I Betlehems omegn synger gjeterne hele jule-natten igjennom salmer og sanger.

Fransk jul.

Som i alle andre land er også julen i Frankrike både en religiøs fest og en hjemmenes fest. Og som i alle andre land er det en del gamle skikker, naive legender og populære melodier knyttet til den — med røtter langt, langt tilbake i tiden.

Men i Frankrike finnes det like så mange forskjellige måter å feire julen på som det er landsdeler. Hver eneste provins har sine karakteristiske folkeskikker og tradisjoner som gir høytiden et spesielt preg. En kan uten å overdribe si at ut fra de forskjellige juleskikkene kan en kartlegge hele det franske folkelyne i all sin differensiering.

I Provence — det underdeilige og av dikterne med så

---

spare på tiden best mulig. Om ettermiddagen ble alle gulver vasket og strødd med både brisk og korn, som gav en frisk, god lukt i huset.

Foruten at juleneket ble reist ble det gjerne laget et kors av tre som ble hengt over dørene til fjøs og stall. Da skulle dyrene være vigslat mot de onde makter. Folk hadde en sterk tro både på tuss og troll før, og ikke minst var nissen ikke å spøke med ved juletider. I skumringen julaften ble det fyrt av noen skudd ute på gårdsplassen med flintebørsa. Da trodde man at alle de nevnte vesener tok skogene fatt.

Som det led ut over kvelden kom den ene etter den andre av husstanden inn i stuen med nye klær og sko, og barna takket gjerne foreldrene for julestasen. Om ikke så lenge stod det store langbord dekket med den gode julematen som var ribbe, flesk, tørrfisk, øl og risgrøt, foruten en flaske konjakk. Man satte fram på bordet flere brød, smørruller og store oster. Etter at alle hadde spist seg gode og mette ble det holdt andakt, helst av den eldste i husstanden. De leste gjerne av en postille eller en andaktsbok. Det ble også sunget en del julesalmer.

Julaften var det skikk og bruk at både hester og kuer skulle smake på årets grøde, og de ble da tildelt noen havrebånd hver.

Det ble ikke tidlig å komme til ro julaften. Ungguttene omkring i grenda fór fra gård til gård og skjøt utenfor vinduene med flintebørsa så det formelig knaket i husveggen. Denne skikk har holdt seg godt, og det er vel ikke fritt for at slik skyting har pågått de senere år, men da selvfølgelig ikke med flintebørsa. Maten stod alltid på bordet til dagen etter, altså 1. juledag. Da var det å forsyne seg på nytt igjen. Første juledag skulle det serveres fløtegrøt på hver gård, som var hederskosten for bygdefolket, og er det den dag i dag. Det var alltid gudstjeneste i julen, og til kirken skulle de mann av huse, som de sa. Var det fint snøføre, var det rent som en åsgårdsrei med hester etter veien og tonene av dombjellekransene lød som den vakreste musikk. De første dagene i julen holdt folk seg for det meste hjemme. Det var liksom en skam, selv å gå innom den nærmeste nabo. Folk reknet nøye med sine slektninger dengang, og selv om det var lange avstander mellom dem, måtte de ture julen sammen. I disse lag gikk det ofte lettsindig for seg med dans og drikk, men dette har etterhvert tatt av

megen kjærlighet lovpriste Provence — er det livsgleden som dominerer alle juleskikkene og preger dens kunstneriske utslag. Julekrybbene har sin begynnelse i denne landsdel. Vi vet jo med historisk sikkerhet at den første krybbe som omtales er den som den Hl. Frans av Assisi satte opp. Men Il Poverellos mor var jo fransk og det ligger derfor nær å anta at hun har tatt denne skikken med fra Provence. Men det som den dag i dag særpreger de provençalske krybbene er de mange små statuetter av brent leire som kalles «Les Santons» og som framstiller Jesusbarnet i krybben, omgitt av Maria og Josef og alle de historiske og legendariske skikkelser som er kjent og elsket av befolkningen, store og små. Det finnes uhyre mengder av dem over alt — i slottene som i den fattigste hytte holder de til, og bare i en mindre by som Aubagne i nærheten av Marseille er det alene laget over 1 million slike «Santons». I Marseille avholdes hvert eneste år en såkalt «Foire aux Santons», og de små statuetter vernes med en rørende pietet og hengivenhet av sine eiere. Således forlangte den berømte provensalske dikter Paul Arène å få sine Santons med seg i graven. Fra Provence har les Santons gått sin seiersgang over hele Frankrike — i Elsas har de fått hjemstavnsrett og i 1927 fikk president Doumerque en fullstendig samling av dem fra Syd-Frankrike. Den ble samme år utstilt i Boston og vakte stor begeistring.

Provence har også andre juleforeteelser som det såkalte «pain calendel» som beskytter sjomannen i uvær — Jerikosen som hvis den blomstrer julekveld varsler lykke for hele familien, og julekubben som en aldri brenner klærne sine på. Og endelig kan Provence også oppvise et sidestykke til Oberammergau, idet det hvert femte år blir gitt en pastorale med bare unge skuespillere og hvor en finner levende framstilt de samme personer som les Santons i krybben: den hellige familie, hyrdene, englene og Carpentrasjøden.

Dette er altså i Provence. I Bretagne har julen en helt annen karakter og ligner meget den nordiske. Enkelte av de skikker som er i bruk har sterk tilknytning til den galske folklore som f. eks. legenden om det fjellet i nærheten av Saint-Michel-en-Grève, som hvert syvende år åpner seg og åpenbarer en underjordisk by med opplyste gater. Ifølge legenden vil byen gjenoppstå i dagens lys om det finnes en mann som har mot til å gå inn i fjellet ved det første midnattsslaget og ut igjen før det siste. De gamle bretagnske bondekoner forteller at mens midnattsmessen leses slokner skjersildens flammer og de døde møtes.

I Paris er det en stadig kappestrid om hvem som kan lage de originaleste julekrybber som samler flest tilskuere i menigheten. Det har utviklet seg en særlig kunst på grunnlag av krybbene som i tidenes løp har gjennomgått en rivende utvikling. I tilknytning til Madeleinekirken finnes en rik menighet og der forsvinner krybben og dens figurer nesten helt under bunkene av sjeldne og kostbare blomster. I Notre-Damekirken er krybben derimot nesten utfordrende enkel. I den historiske kirke Saint Germain l'Auxerrois

Nuntium vobis pero de supernis.

*Hymne til completorium
av Fulbertus, biskop av Chartres († 1028).
(Etter Brevarium Nidrosiense.)*

*Bodskap og ber til dykk frå himmelsalar:
fødd er i Betlehem, Judæa dalar,
Kristus, Vår Drottin, som profeten talar
um i sin spådom.*

*Ljuvt høyrst sæle engle-kor å kvæda,
stjerna forkynner, vismenn ber i gleda
løyndomsfull gave fram for å tilbæda
verdige hans stordom.*

*Røykjels for Gud, for mannsens grævferd, pine:
myrra, for kongen: Gull i mynter fine
ber dei til ein, men minnest tri med hinc
trifelde gåvor.*

*Syngje for Gud, tri i det eine vere,
Faderen, Sonen gjeve lov og ære,
Anden frå baa send med liv og lære
til trugne hjarto.*

(Ved Ragnhild Foss.)

Jul på Grini.

Av Øivinn Olafsen.

«St. Olav»s redaktør har fått lese et brev som jeg skrev til mine foreldre fra Grini julen 1942 — en måned før mine kamerater og jeg ble sendt til Tyskland — og har bedt meg få det til julenummeret.

ser vi den hellige familie i den øde ørken, bare belyst av den kalle og fjerne stjerne mens palmetrærne tilsynelatende holder vakt om barnets leie. I den folkerike menighet som sokner til Belleville-kirken er scenen med krybben henlagt til et alpemiljø hvor jomfru Maria ikke blir tilbudt av hyrdene og de vise konger, men selv deltar i hyldesten av Jesusbarnet og forener seg med de andre i den alminnelige glede. Den som har laget denne krybbe er blitt særlig inspirert av juleevangeliets ord: «Se, jeg forkynner dere en stor glede — — —»

Alle disse naive foretelser har jo i virkeligheten det samme mål: å søke å forene mystikken med det daglige livet og vekke følelsen for det vidunderlige — og slik gjenskapes hvert år i de moderne og travle byer en naiv og from atmosfære av tilbedelse.

Men selvfølgelig forplanter julegleden seg fra kirkene ut på gatene og til de store og små forretningers juleutstillinger i vinduene. Som regel er det her små mekaniske figurer som utfører de forskjellige scener av det daglige livet eller av historiske begivenheter. De tjener bare reklamen og har det ene formål: å fengsle de forbipassendes oppmerksomhet og lokke dem innenfor.

I alle krigsårene har alt dette på noe nær vært gjemt bort, men i år vil det alt sammen komme til heder og verdighet.

Det er skrevet under sensur og det står to tykke, svarte tusjstreker over noen ord på baksiden av det. Jeg hadde skrevet at jeg hadde fått arbeid i Grinis byggeledelse som «skriver og oversetter», og at jeg hadde meget å gjøre så tiden gikk fort. Det var det ikke tillatt å skrive. Men hjemme fikk de vite det likevel. For det første kunne de lese det tvers igjennom tusjen, og for det annet fikk de vite det i neste illegale brev hjem. Censoren visste at de hjemme fikk vite det på annen måte, men han strøk det likevel; han var jo nazist. Men alt det andre lot han gå igjennom, det som kunne glede dem der hjemme, og som brakte bud hjem om at vi tross alt var i form, at vi hadde humøret i behold og at vi ventet, håpet — og ba.

Det skjønte ikke censoren; han var jo nazist.

Det står ellers ikke så meget i brevet. Det er ikke noe maleri eller komposisjon formet i ord. Men det er skrevet midt under det rare inntrykket av en julefest i fengsel, i tysk konsentrasjonsleir. Og når jeg ser det igjen nå, så kommer minnene fram igjen, de var skjøvet vekk av frihetsfeiring, jubilerende og av hverdagens rutine. Det er tre år gammelt, brevet; men nå kan jeg se det akkurat slik det var da det ble skrevet, hvordan jeg tegnet bokstavene for å få mest mulig inn på de tillatte 15 linjer, hvordan jeg lette etter de riktige ordene som skulle si mest mulig uten at censoren skulle kunne bruke tusjen. Jeg skriver bare om meg selv, annet kunne jeg ikke gjøre, da kom tusjen fram; men jeg visste at de hjemme var sammen med mine kameraters pårørende og at de leste hverandres brev og visste at vi kameratene inne holdt sammen og delte de gledene som var. —

Først må jeg bare forsøke å beskrive stemningen slik den var. Vi kameratene som hadde vært der i 11 måneder var forlengst akklimatisert. Gode jobber hadde vi, og savnet og leirlivet var blitt en vane.

Tyskerne på Grini var merkelig sentimentale før jul, de kom ikke hjem til sine familier i julen og forsøkte å overbevise oss at de var i samme båt som vi. — Det var blitt forbudt å få noe ekstra til jul, hver skulle bare kunne få en pakke på inntil 5 kg. Samtidig så de gjennom fingrene med meget, og det meste så de overhodet ikke. Alle transportveier til Grini arbeidet på høytrykk, de lovlige som de ulovlige. Mengder med julepynt og godter fant veien inn, og fangene arbeidet natt og dag med å sette alt i stand. Store og små kunstnere malte, diktet, skrev og sang. Landets beste menn brukte alle sine evner, hjalp og ble hjulpet av de mange som slett ikke hadde noe navn. Flittige hender flettet kranser, guirlander og all slags julepynt. Gråpapir og bjørkekvister ble til små kunstverk under utrettelige, inspirerte, villende hender.

Julaftens ettermiddag skulle det være tillatt å lage til noe å pynte brakka og leiren med, men hadde leirsjefen reflektert over det da han inspiserte leiren utpå aftenen, måtte han ha forstått at det var ikke 4—5 timers arbeid som hadde skapt dette, men ukers, ja måneders flid. Men hans refleksjoner var: «Ja, der kan en se hva politiske fanger kan få ut av små midler, når de bare er under den rette ledelse.» Den «rette» ledelse var selvfølgelig ham selv.

Og slik ble det beskrevet i brevet:

«Jeg må få takke dere riktig meget for alt jeg fikk i julen, mat og snadder, tobakk, alt var så flott. Hils alle som sendte meg hilsen i julepakkene, det gledet meg så meget, at det etter så lang tid ennå var noen som tenkte på meg. — Julen her på Grini var en opplevelse. Det var somme tider vi måtte klype hverandre i armen og si noe slikt som: «Den som hadde hatt et fotografi

å sende hjem som kan fortelle om hyggen og den flotte oppdekningen», for det kan ikke fortelles om alt innenfor rammen av et kort brev. Alle brakkene var pyntet med malerier og guirlander, så var videre hvert rom utsmykket med alt vi kunne finne på. Juletrærne stod vakre og overlesede på hvert rom, og julesangene klang like glade som de som ble sunget i julefestene for barn. Så var det fellesprogram på brakkene, med alvorlige og muntre innslag. Mitt eget tilskudd var et 20-manns kor som jeg hadde instruert og som sang fabelaktig godt etter 3 — tre — øvelsesaftener. Julekvelden sang vi «Deilig er jorden», «O sanctissima» og «Adeste Fideles»; nyttårskveldens Brahms' «Vuggeviser», Lammers' «Bønn for de sårede», Bellmans «Gubben Noah» og som ekstranummer «O sanstissima», som var blitt vår store fulltreffer. Alle sangene var 4-stemt i egen utsetning som sønn til St. Olavs gamle organist (klønet omskrivning for Robert Riefling, navn fikk vi ikke nevne i brev) gikk gjennom og bare fant noen få steder å rette på. — Nyttårskvelden dirigerte jeg allsang. Forøvrig var vi ute og sang flere ganger på dagen på de forskjellige brakker, julekvelden og nyttårsmorgen sang vi på sykehuset. — Ja dette var min jul. Det jeg ikke har skrevet om er de stille stundene som vi heldigvis hadde i julen, da tankene gikk hjemover til alle våre kjære som vi innbilte oss tenkte på oss i de samme og vi følte kontakten på tross av gjerder og stengsler. Måtte det være vår siste jul hjemmefra, det er vår faste tro og vår bønn.»

Det er slik jeg liker å minnes julen i fengslet nå. Det var ikke den første og det ble ikke den siste, det er minner om julefeiring som har en besk smak av galde og bitterhet, av skrekk og skrikende savn. Men de minnene trykker vi bort. De sitter der, og vi glemmer dem ikke, men det vi vil huske er at vi tenkte og drømte, ventet og håpet, lengtet og ba om den julen som engang måtte komme, julen med julekake og rosiner, ribbe og sylte; barn, juletre, kirke — og fred!

Jul i Sachsenhausen.

Av Stig Arild Vanberg.

«Et juletre er tent på Galgebakken» — så enkelt kan det sies om en jul i en konsentrasjonsleir. Juletreet, høytidens symbol plantet i hullet hvor galgen står når den brukes. For en som ikke var der er det vel kanskje litt vanskelig å forestille seg at en jul under slike forhold kan gi minner av positiv verdi, men viljen til å koble av, viljen til å pynte litt opp i dagliglivets grå var så absolutt tilstede, at det simpelthen måtte bli vellykket. Nordmenn var i den heldige klasse at de bodde sammen — andre nasjoner måtte komme sammen bordvis og kunne bare delvis få fram noe særpreget ved julen, og det måtte bli noe ekstraordinært når 20 forskjellige nasjoners forskjellige former for feiring av julen skulle skje innen fire brakkevegger, kanskje ikke uten en viss sjarmer ved sin egenartethet. Julen var også materielt sett bra. Da kunne enhver fange spise seg noenlunde mett, brødrasjonen var større, litt mer margarin. — Og bare bevisstheten om at ingen sultet den

kvelden ga jo hele leiren en lettere tone. At nordmenn kunne skape en så hyggelig julaften skyldtes ikke bare at de bodde sammen, men det enestående samhold som preget dem alle. Det er ikke chauvinisme men et faktum at nordmenn nasjonsmessig sett holdt usedvanlig godt sammen, og det er ikke bare gjeldende for Sachsenhausen men også for de andre fangeleire i Tyskland. Vi er jo så få her i landet, vi er en familie som føler seg knyttet til hverandre. Andre større nasjoner hadde ikke det samme samhold mellom landsmenn, det var ofte forbausende å se hvor fremmede de oppførte seg for hverandre, så en utlending hadde ofte lettere for å oppnå kontakt.

Hvordan laget så nordmennene jul? På tvers av alle forbud ble det pyntet i brakkene, de gamle velkjente nissefjes dukket fram på tegninger og borddekorasjoner, veggene fikk ny maling som var stjålet — ja, i en brakke hadde de malt på tverrveggen et stort havnemotiv

Pastor Hugo v. d. Vlugts siste dager i Sachsenhausen.

Fra pastor Hugo v. d. Vlugts nærmeste venn i fangetiden, pater Hetteima O. F. M., har hans familie mottatt et brev som vi har fått lov å offentliggjøre i sin helhet:

Deres brev av 20. august fikk jeg for noen uker siden, men omstendighetene gjorde at jeg hittil ikke har hatt anledning til å svare Dem. Mine foresatte har nå endelig gitt meg en post her i Maastricht, og fra i går er jeg her. —

Det er nå også Dem jeg først vil svare. Hjertelig takk for Deres lykkønskninger ved min tilbakekomst fra Dachau. Uten tvil har min gode venn Hugo's familie sin del i det gjennom sin forbønn, og han selv er sikkert en av dem som ber mest for meg hos Vår Herre.

Jeg møtte Hugo første gang i Sachsenhausen-Oranienburg en søndags kveld i slutten av november 1942. Han hadde da allerede vært i leiren ca. 3 uker, den tiden hadde han hatt karantene i den såkalte «Zugangsblock», hvor alle nykomlinger ble anbrakt. Via Hamburg og Berlin hadde han blitt transportert til Oranienburg sammen med en del andre norske fanger fra Grini. Etter det han sa hadde han hatt det meget bra i den norske leiren, han hadde arbeidet i jordbruket, men jeg tror at det særlig i begynnelsen var temmelig stridt for ham og at han også har vært syk der, mer eller mindre alvorlig. Grunnen til hans arrestasjon var uttalelser han var kommet med i et brev til Holland som sensuren ikke lot passere. Småtteri forresten. Men han hadde

gjort det med vilje for å uteske en arrestasjon. I den norske leiren satt det nemlig noen katolske ungdommer fra Oslo, og det hadde ikke lyktes for de norske prestene å komme i kontakt med dem. Da fant Hugo på dette middel for å komme sammen med dem, noe han selv senere fortalte meg.

I sin karantenetid ble Hugo tilsatt ved den såkalte «Schuhprüfkommando», et tidligere straffarbeid, men siden straffarbeid var blitt opphevet i Sachsenhausen, var det blitt en jobb for nykomlingene. I Sachsenhausen var appellplassen en stor halvsirkel. Rundt den var en vei, opdelt i mange sektorer, avvekslende fylt med løs sand, fint og grovt grus, vann, sementert eller makadamisert. På halvsirkelens langside var en bred betonggate, akkurat som i midten. Denne kommandoen måtte nå marsjere rundt gjennom alle disse sektorene fra morgenappellen kl. 7 til kl. 11, og om ettermiddagen fra kl. 1 til kl. 5. Hensikten var å prøve hvor lenge støvlene de hadde på seg klarte denne marsjen. Med dette sitt daglige arbeid, omtrent 35 km. om dagen, tjente de altså den vitenskap som undersøkte holdbarheten til sålene, helene og læret, ettersom dette var forskjellig sammensatt.

På den måten slet Hugo, dårlig kledd, sulten, uten votter og frakk i fjorten dager i trekk i det rå, kalde novemberværet. Der ligger vel den fysiske grunn som gjorde ham så mottagelig for sykdommen han døde av, forsåvidt jeg kan se.

fra Oslo med Rådhus, Akershus og alle de andre velkjente ting fra havnen. I en annen brakke malte de veggene røde, pyntet skapene med rosemaling, gjorde det så norsk som mulig. For en gangs skyld var brødporsjonen ikke delt opp, nei, alle smurte smørbrød og la det på fat — det skulle gjøres så hjemlig som mulig i blind tillit til at guttene ikke som glupske ulver kastet seg over maten. Og det gikk godt. Pent og tekkelig satt de der, tok en skive nå og da, stirret drømmende inn i lysene som brente (stjålet), kort sagt det var julaften. Så begynte underholdningen som selvsagt også var forbudt, men en måtte jo ta sjansen. Brakkesjefen holdt en tale, det var en eldre tysker, også fange, som snakket om kameratskap, hjemmet og så videre og så videre, noe som ikke forhindret ham i senere å holde et oppstyr uten like. Hver fløy hadde sin egen underholdning, men noe hadde de felles. Arnulf Øverland leste sine juledikt, praktfullt som alltid, og «underholdningsgruppen» gikk fra brakke til brakke hele julaften og underholdt med deklamasjon, sang og talekor. En satt og hygget seg, men alltid lå tankene om de hjemme i underbevisstheten, tanker som en fange uttrykte slik:

Den første jul i fremmed land
den fikk jo enda — til nød gå an
men hva vel ingen hadde regnet med
var jul nummer to, og jul nummer tre
i slikt et land.

Hjemme i stuen er lysene tent
og barna leker, nei, se — de har spendt

en bro
som er bygget av håp og tro.
På den vil de gå —
ut i stjernehelvets blå.....
med det eneste ønske de har:
endelig på ny å juble:
— Far!

Og det forunderlige er
at i tankene er vi hjemme,
mens de — er her.

Enkelt og upretensiøst forteller dette lille dikt alt om fangens jul. Vel kunne rammen være hyggelig, vel kunne en glemme hjemmet en stund, men i dypet av en selv drømte en om hjemmet. Typisk for kjærligheten til alt norsk var et bittelite juletre som var kommet ned i en pakke. Det fikk hedersplassen, fikk fire små lys rundt seg og fikk våre sinn vendt mot Norge. Det vesle juletreet ble symbolet på det Norge som en skulle hjem til, til bygd, by eller fiskevær. Takk for det, vesle juletre, din misjon var stor!

Måtte den samme fedrelandskjærlighet bevares også i fredstid, måtte den bli sund, bli en del av en selv. Og la oss heller aldri glemme at på tvers av alle trossamfunn er vi mennesker, mennesker som fant hverandre i okkupasjonsårenes trengsler og som aldri må miste fellesfølelsen i denne tid da verden igjen bygges opp på ruinene av det som var.

En kapellan Hennekens og undertegnede, de to eneste prester i Sachsenhausen på den tiden, visste ikke at han var der, før det på nevnte søndag kom en bekjent og fortalte oss at det var kommet en hollandsk prest fra Norge., en viss van der Vlucht, på blokk 17, og at han den morgen skulle bli sendt til Klinker, teglverket, en beryktet filial av Sachsenhausen i tre kvarters avstand fra hovedleiren.

Vi satte oss da straks i forbindelse med «lagerälteste», som på den tid tilfeldigvis var en katolikk og bodde på vårt rom. I Sachsenhausen ble nemlig reglen om at geistlige ikke skulle være forpliktet til arbeid, overholdt. Snart var saken i orden for Hugo, og om aftenen kom han for å hilse på oss, og allerede neste kveld skulle han bli forlagt til vår blokk. Her bodde vi sammen med brannvernet (en flokk asosiale typer og sigøynere), folkene fra krematoriet (tidligere straff-fanger), fem jugoslaviske konsuler fra Tyskland, og dessuten prominente kriminelle fanger, alt i alt omtrent 30 mann. Den hadde ord på seg for å være den koseligste stuen i leiren.

Det var akkurat på den tiden det begynte å bli «bedre» i Sachsenhausen, de første pakkene begynte å komme, så Hugo kom til en viss grad til dekket bord. Før han kom så langt, måtte han ennå en dag være med på likkjøringen, fra likkjelleren til krematoriet. Mer enn 100 lik ble kjørt den dagen, to i en kiste bort, og den tomme kiste tilbake. På den måten var han den første levende prest som kom inn i krematoriet, og han så seg godt omkring. Da karene som arbeidet der hørte at han var prest, sa de at han skulle velsigne likene, og i sin enfold gjorde Hugo det, skjønt det var svært spottende ment. Senere ble han god venn med nettopp disse folkene, de satt ved samme bord som vi, og de skaffet ham senere mang en liten fordel, men det kommer senere.

I midten av januar ble leirorkestret, ca. 30 mann også lagt på vår stue, og det gjorde at det ble litt trangere om plassen. Hugo lå da noen uker ved siden av meg og vi holdt stadig sammen. Pastor Hennekens lå på den tid på sykehuset. Sammen hentet vi brød, middagsmat og brenne, bandt inn bøker, og feiret jul sammen — en vakker jul. Han var også ofte hos sine norske bekjente som likte ham godt og så ham gjerne. I begynnelsen av februar tok han til å klage over magen, et alminnelig leironde, og vi ga ham det vanlige råd: å faste og å spise kulltabletter og tannalbin. Fritz Müller vår og især hans venn, en gjennom snill kjøpmann fra Lippspringe i Westfalen, var pleier på sykehuset og skaffet disse medikamentene. De hjalp ham ikke, og da han en morgen klaget over at det var kommet blod i avføringen, sendte vi ham straks på sykehuset, hvor han straks ble opptatt i tyfusavdelingen. Men med det var enhver direkte kontakt mellom ham og oss utelukket.

Til å begynne med var vi temmelig optimistiske. En av fyrbøterne på krematoriet, Paul Zachowski, en ung kommunist på 23 år, som allerede hadde sittet inne i 7 år, var venn med Hugo og med «blockältesten» på tyfusblokken. Han besøkte begge hver dag, og overbrakte oss nyhetene fra Hugo. Et tidligere medlem av brannvernet var på den tiden gartner på tyfusblokken, og holdt oss også stadig underrettet. Det gikk fort nedover, 2 uker i trekk stadig blod, ikke spise, knapt

drikke, fryktelige smerter, avmagret til bare skinn og ben.

Så ble det slutt med de blodige avføringene, og dermed kom håpet om bedring, for det hadde jo tross alt vært mange som klarte det. «Blockältesten» og hans hjelpere gjorde alt som var mulig for Hugo, likeså Fritz Müller, de likte ham godt på grunn av hans enkelhet og tålmodighet. Zachowski fikk til og med ordnet det slik at vi fikk besøke Hugo en gang. Kvelden den 24. februar var jeg hos ham for første gang siden han ble syk. Han kjente meg igjen, men det var vanskelig for meg å kjenne ham igjen, så mager var han blitt. Vi snakket litt om leirnyhetene, han hadde enda skrevet et brev til søstrene på Hamar. Det kom senere i retur. Der skrev han: «Jeg ser nå like godt ut som da jeg kom til Hamar.» Det går vel ikke igjennom, mente han.

Så spør han plutselig: «Har en lov til å ofre sitt liv til Gud? Har en lov til det?»

Jeg nevnte da den hellige Paulus som eksempel for ham. Han ville gjerne dø for sine troende, men mente at det foreløpig var bedre å leve for dem. Videre nevnte jeg den hellige Martin av Tours som på sitt dødsleie var omgitt av sine bedrøvede prester og sa: «Trenges jeg ennå for ditt folk, Herre, da vil jeg ikke vegre meg for å arbeide.»

Den dagen var nettopp dødsdagen for en ung confrater av meg som jeg var god venn med og beundret meget, han hadde også brakt Gud sitt liv som offer. Til slutt sa jeg: «Du skal ikke gjøre slikt hvis det ikke helt tydelig er Guds vilje.» Det ville han holde seg til.

Sammen begynte vi en ni dagers andakt til ære for pater Joachim jeg nettopp skrev om. Da tok jeg avskjed. Dagen etter besøkte pastor Hennekens ham og så ventet vi en uke.

I mellomtiden hadde han fått innsprøytning av et leverpreparat som skulle tilføre ham næring på kunstig måte, og han hadde også mindre smerter. Alt som var mulig ble gjort for ham, «fordi han var så god og tålmodig». SS-legen lot ham få alt, hva andre ikke fikk, og neste onsdag aften fikk jeg igjen oppsøke ham. Han lå i den underste sengen og hadde vanskelig for å kjenne meg igjen, og var halvt bevisstløs.

Hvordan det gikk med ham?

Da fortalte han at han virkelig hadde tilbudt Gud sitt liv, og han mente Gud ville ta imot hans offer. Han ville nok gjerne arbeide og slite meget, hvis det var Guds vilje, men på denne måten var det også bra.

«Da jeg kom til Hamar, sa jeg til Vår Herre: Her kan jeg på min måte ikke utrette noe, her er det bare Deg på Din måte som kan gjøre noe, og da viet jeg Ham mitt liv.»

Han visste sikkert at han gikk døden i møte.

«Blockältesten» kom også, strøk ham over kinnet og snakket med ham, hans egen mor kunne ikke ha behandlet Hugo ømmere enn han gjorde, den svære, svarte karen, en tysk kommunist. Han snakket om Hugo som om han var hans eget barn, og jeg fikk tårer i øynene.

Det var enda håp, mente han, og selvfølgelig skulle Hennekens og jeg få komme så ofte vi ville.

Jeg spurte Hugo stille om han enda ville skrifte, og som et barn svarte han: «Ja, for å be Vår Herre enda en gang om tilgivelse», men jeg tror ikke det var stort å skrifte.

Den hellige kommunion, nei, det var det ikke tale om, fantes ikke sjanse til i Sachsenhausen, forresten kunne han ikke svelge heller. Han hadde allerede i to dager forsøkt å få ned et stykke sjokolade, men det var ikke lykkes ham. Den siste salving kunne jeg heller ikke meddele ham, for vi hadde ikke den hellige olje i leiren på det tidspunkt.

Jeg spurte ham om han ville se de norske, katolske guttene som var kommet til leiren noen dager i forveien, og som nå bodde i samme blokk som vi. Men han var for trett, sa han, bare Olafsen, den katolske læreren fra Oslo, formannen i den katolske ynglingeforeningen, ham ville han gjerne se ennå. Så trykket jeg ham i hånden — for siste gang.

Neste aften gikk pastor Hennekens sammen med Olafsen opp til ham, omtrent kl. 8. Rundt 8,30 gjorde magen seg igjen gjeldende, og etter pastor Hennekens mening døde han allerede da.

Offisielt ble hans død oppført kl. 4,30 fredag morgen. — Følelser kan bedra, men den natten kunne jeg ikke få sove, stadig var jeg urolig, tenkte på Hugo og ba for ham. Henimot kl. 4,30 ble jeg rolig og sa til meg selv: «Nå er han død.» Og da sovnet jeg. Som sagt, følelser kan bedra, og det er også sikkert at det offisielle dødsøyeblikk ofte med vilje ble satt senere for å kunne hente den dødes matrasjoner på kjøkkenet, og dermed kunne hjelpe sine venner.

Jeg for min del kan ikke avgjøre når hans død virkelig inntraff. Det synes meg sannsynlig at det må ha skjedd om morgenen den første fredag i mars (den 5.3.1943). Etter sedvane ble liket straks avkledd og brakt til likkjelleren. Nyheten om Hugos død gjorde inntrykk på selv de kriminelle stuekamerater: Den bleke, den stille, bra hollandske presten var borte.

Tirsdag morgen kl. 9 ble hans lik kremert — alene. Det var pieteten fra disse fullstendig forråete typer som det å henge medfanger var daglig arbeide for, og som allerede hadde laget bål av hundrevis av Gestapos slakteroffer og av andre stakkarer som var blitt ombrakt på en bestialsk måte.

Slik et inntrykk hadde hans godhet og hans saktmodighet gjort på disse størrelser. Paul Zachowski, som var av den litt sentimentale, men forresten av den tilstrekkelig kyniske sorten, fortalte oss det. Han hadde forresten ikke kjent ham igjen, hvis ikke hans navn hadde stått på det, så uttæret var liket.

De siste dager før sin død kunne Hugo ikke få noen sprøyter mer, fordi det ikke fantes kjøtt og ingen årer å sette noen sprøyte i. Han var virkelig en martyr som frivillig ofret sitt liv, frivillig gikk i dødsfare for sin menighet og for de katolske ungdommer.

Den 9. mars, dagen da han ble kremert, brakte nykomne franske prester hostier og den hellige olje med seg utenfra, og den morgen meddelte jeg for første gang den siste salving til en hollender som kamerater hadde brakt til vår brakke, halvdød.

For meg er det ikke tvil om at det er Hugo som står for dette. Ofte har jeg bedt til ham, og jeg tilskriver også ham at jeg på langfredag helt uventet kom over vin, og på den måten kunne feire den hellige messe på påskedagen, selv om det var uten messeklær, uten seremonier, bortgjemt i en krok mellom sengene, og på den måten kunne jeg utdele den hl. kommunion til mange fanger.

Sammen med pastor Hennekens ble jeg sendt til Dachau i august 1943, og at vi begge kom levende tilbake og aldri ble syke skriver vi også på Hugos regning.

Jeg håper at jeg med dette tilstrekkelig har tegnet Hugos liv og død i Sachsenhausen; en prest helt igjennom, enkel, god, elskelig og elsket. Han var et eksempel for oss i alt.

Tethard Hettema,
fransiskanerpater.

Da krigen kom til St. Katharinahjemmet.

Av B. P. K.

Jeg var pensjonær på Katarina-hjemmet i Oslo den 9. april 1940. Allerede samme dag ville søstrene ha oss vekk, for de kunne jo ikke vite hvor det skulle bli av dem da noen av dem som bekjent er franske og Katarina-hjemmet mulig kunne bli tatt. Men de fleste av oss hadde meldt seg til «frivillig arbeidshjelp» og ventet på å bli innkalt. Jeg for min del hadde meldt meg til evakuering av barn og trodde det ville bli satt i sving. På hjemmet var det reneste panikk. Vi var 50 pensjonærer fra alle landets kanter, og det var en gråt på de yngre. Dertil kom dette at søstrene som vi var så glade i hadde fått beskjed om at de befant seg i livsfare. Så reiste da noen av pensjonærene og til slutt var vi ca. 20 igjen og det var liksom oss som hadde

holdt ekstra sammen og var ekstra gode venner med søstrene, hvis man da kan tale om slikt på Katarinahjemmet. Vi hadde — foruten ustanselig å fly i kjelleren — det travelt med å vaske huset og rydde opp. Pikene var reist, og en del av huset skulle stenges, og kjelleren skulle innredes noenlunde komfortabelt, for søstrene fikk allerede innrykk av gamle damer og folk som stod hjelpeløse — uten penger etc. Det var stort å se søstrene — ikke en av dem ga seg over, det bare gjaldt å gjøre det best mulig for alle andre. Ustanselig måtte vi pensjonærer si til hverandre: «Er det ikke rart — det er aldeles som vi hører hjemme her.» Det var liksom helt naturlig at vi var der og ikke hjemme! Jeg er nesten flau for å si det, men jeg var ikke direkte redd for dem hjemme. Jeg følte på meg at de hadde det bra. Men dere kan tro det var rart den 9. om morgenen, da vi etter en fæl natt i kjelleren, kom ut fra messen og fikk vite at Bergen, Stavanger og Trondheim hadde overgitt seg.

Ut på ettermiddag kom brødrene og vennene til mine venninner og sa farvel flør de drog ut, og da måtte jeg gråte enda jeg ikke kjente noen av dem nesten. Da vi satt ved aftensbordet, sa en av søstrene at vi burde se å komme ut av byen, jo fortere jo heller, og så ble det bestemt at 6 av oss skulle prøve å komme med en felles venninne opp til hennes hjem på Tretten og bli der noen dager. Og den avskjeden skal jeg aldri glemme. Vi visste jo ikke om vi fikk se søstrene igjen. Vi kunne ikke beherske oss og gråt som unger både søstrene og vi. Jeg glemmer aldri da vi svingte rundt hjørnet og snudde oss og så alle søstrene stå på trappen! Nedover til Østbanen bar det — vi sa ikke et ord hele veien, bare gråt. På Østbanen stod vi fra kl. 20 til 23. Der var pakkfullt, flyalarmen gikk, lysene ble slukket. Overalt langs bygningen sto tyske soldater med bajonetter og ladde geværer. Time etter time sto vi som sill i tønne. Høytalerne ropte ustanselig: «Ingen panikk!» Og så fikk vi høre at tog etter tog ble innstillet. Omsider kl. 23 skulle vi prøve å komme oss med Trondheimstoget. Jeg forsikrer Dem, folk ble trampet ned, folk var helt gale. Jeg ble trukket etter armene inn i en kuvogn, men heldigvis kom noen av mine venninner etter. Der satt vi fra kl. 23 til kl. 6 neste morgen. Ingen vinduer, ingen varme. Vi som var så heldige å ha en kuffert, satt på den, andre stod eller satt på gulvet. Spedbarn skrek, konduktørene etterlyste folk, og det hele virket utrolig. Jeg måtte hele tiden tenke på Finnland, og alt jeg ellers har hørt. Ja ja, vi frøs oss da gjennom den natten på et vis, men neimen om vi trodde vi skulle kommet fram. Vi reiste forbi Kjeller flyplass, og ustanselig stanset toget. Kl. 6 fikk vi da presset oss av på Tretten st. Der var høy snø og bitende kalt. Vi satt ca. en time i et iskaldt stasjonsværelse, mens Hjørdis fikk ordnet med losji for en ung mor med et 5 måneders barn. Hjørdis var vår vertinne. Hun er katolikk. Hennes far var belgier og ble gasforgiftet under forrige krig. Han var gift med en rik norsk bondedatter fra Østerdalen, og da han ble lam kjøpte de en gård på Tretten og slo seg ned der. Han lå lam i 20 år og døde i fjor ved juletider. De kan tro det var en opplevelse å komme til vårt bestemmelsessted. Gården lå ca. $\frac{3}{4}$ times klatring rett opp fjellet, og var en diger gård med mange kuer, hester, gjei-

ter, høns, griser og setre pluss store skogstrekninger og husmannsplasser. Gården hadde fruene forpaktet bort siden mannen døde, men før den tid hadde han regjert alt, bygget bruer og på samme tid lest utrolig meget. Han skal ha vært en stor personlighet. Og alt i huset var slik som da han døde. «Pappa sier,» het det alltid. I soveværelset som var fylt med blomster, palmer, utstoppede hunder (husets avdøde), digre bokhyller med bøker på all verdens språk, stod sengen hans ennå midt på gulvet med medisinflassen og hva han ellers brukte. Fruen var liten, helt sortkledd, og hadde levet de siste 10 år der oppe på den gården. Husene var bygget av tykt tømmer, og stuene var den underligste blanding av helnorsk og den mest raffinerte franske kunst. Foruten 5 — fem — katter, 2 hunder og 1 gullfisk, som het Napoleon og svømte rundt i et digert kar, bodde fruene og sønnen pluss en pike i dette digre huset med 17 værelser. Sønnen fisket om sommeren, om høsten gikk han på jakt og om vinteren sportet han og var i Oslo og moret seg. Hans høyeste ønske var å bli sjømann, men det syntes ikke «Grandy» nede i Belgia var fint nok og det var hun som eiet alle pengene. Datteren var 28. Hun søkte av og til en post og fikk de underligste, f. eks. på det kinesiske konsulat. Hun var katolikk og etter farens ønske belgisk borger, mens sønnen var norsk.

Ja, hertil kom altså 6 villt fremmede mennesker og slo seg ned. Og heldigvis ante ingen av oss hvor lenge vi skulle bli der og alt det vi skulle oppleve. Vi ble puttet i seng og sov simpelthen et par døgn i ett trekk. Deretter fikk vi sendt opp arbeide fra stedets anitetsforening og satt til langt på natt og sprettet opp lakner, som var samlet inn på gårdene. Av dem laget vi tupfer og ruller, og dessuten strikket vi strømper. Stedets mannfolk ble innkalt til Gjørstadmoen og drog avgårde. De skulle sett den iveren og det motet! Å — jeg kan så godt forstå at gudbrandsdølene har fått et navn i historien. Om kvelden kom de slukøret heim. En offiser hadde tatt imot dem og sagt at de hadde nok ikke uniformer og mer enn nok folk. — Ja, det viste seg ikke å være sant — han var nazist! — Plutselig en dag ble telefonen avbrutt, avisen uteble, og elektrisiteten var ujevn. Vi var uten forbinneelse og ante ingen ting. Det snødde og snødde, alt var trøstesløst. Tretten ble plutselig et av hovedstedene, store ammunisjonslagre og militærlasarett ble stasjonert der. Professor Holst selv var der i flere dager.

Flere av oss var «Lotter», og alle hadde gjennomgått et førstehjelpskurs, men med ordning av lasarett fikk vi ikke lov å være med. Nei takk, det klarte bygdens egne folk, vi var fremmede. Ja ja, vi laget bandasjer vi, og ante fremdeles ikke noe, vårt stadige samtalemne var «Er Sverige med i krigen? Undres hvor langt tyskerne er kommet?»

En kveld ble bygdens skytterlag kalt ut, en tysk partulje hadde forvillet seg oppover. Formannen for Sanitetsforeningen evakuerte med sin mann (de var eldre) opp til oss og kunne fortelle om hvordan den store broen nede i dalen ble barrikadert.. Heldigvis kom det ikke til noen trefning.

En dag kom Nygårds vold og andre kjente opp til Tretten, og så tok det til å suse fly over oss, men bare spiderfly. Men av folk som evakuerte oppover hørte vi

at nå var Lillehammer inntatt. Og så en dag stod ca. 2000 englendere der, de kom nordfra. Å, så begeistret vi var, nå ble vi fri o.s.v. Tirsdag 25. april kl. 11 om kvelden får vi telefon om at et sanitetskorps skulle innkvarteres hos oss på gården. De var 11 mann og kom om en time. Å, det var noen kjekke karer. Unge gutter — 2 med en liten russelue på uniformen. Min spesielle venn ble en kjekk gutt fra Gjøvik. Han var 19 år og hadde forsørget sin mor og søster fra han var 14 år. Og nå var han så bekymret for dem. — — Og sånn som disse guttene led over aldri å få være med! sånn som disse guttene led over aldri å få være med! — — Vi hadde svært lite mat i denne tiden, og soldatene skulle ha alt det beste. — Flere og flere fly kom daglig over oss, og vi skjønnte at nå ble det snart en endring. Natten til den 23. april hadde min kusine Liv og jeg vakt. Det var bitende kalt og vi satt og hutret rundt et stearinlys, som vi måtte ha på gulvet. Da ser jeg plutselig tre hjelmer komme oppover — nærmere og nærmere, og tilslutt tre ansikter presse seg mot ruten. Vet De, jeg fikk ikke fram et ord, og Liv sa «Tyskerne». Begge hundene var helt ville av redsel, så Liv måtte rett og slett lukke meg inne med de dyrene, mens hun lukket opp. Jeg syns det tok timer før hun kom igjen, og da hørte jeg henne styrte opp til Hjørdis med et rabalder uten like. Jeg var helt sikker på at det var noe galt, for begge hundene knurret og kastet seg mot døren. Så endelig kom Liv. Tenk så var det tre norske gardister som rett og slett hadde ramlet inn! De kunne ikke stå av tretthet. Det eneste de kunne si var at nå fikk vi snart tyskerne her også. De andre fikk dem i seng og fikk av dem de klissvåte klærne. De aner ikke hvordan de så ut, helt oversprøytet av søle! Så var det ikke sengeplass til mer enn 2 av mine venninner, og de to tretteste ble puttet i seng. Men ikke mer enn en halv time senere måtte de opp igjen, for det kom en 78 år gammel finsk prestefru med sitt barnebarn på 2 år kjørende på en kjerre. Den gamle hang ikke sammen lenger, de hadde evakuert fra sted til sted hele dalen oppover. — Den gamle prestefruen hadde opplevet hele krigen i Finnland, og var nå reist hit til sin datter for å hvile. Hun var helt sløv og snakket bare om «bomber og «å drepa». Dessuten var hun helt døv.

Ut på dagen våknet gardistene og kom ned for å spise. — De var mellom 18 og 20 år, hadde vært med i fire slag, bl. a. ved Elverum, og alt som het nerver hos dem var helt på høykant. Den yngste av dem var nettopp fylt 18 år og han fortalte at «han klarte alt helt til han så sin aller beste venn bli lemlestet og han selv måtte bære ham inn i et lasarett». Denne vennen viste seg å være bror av min kusines forlovede så det tok svært på Liv.

Ut på dagen fikk vi besøk av flere ordonanser, som alle skulle ha mat og det de ellers trengte. — —

Og så kom en ettermiddag jeg aldri vi glemme. Det var strålende sol ute, snøen tok til å tine, alt var så fredelig. Plutselig var det et fly over oss. Og så regnet det med bomber. I ett nå var hele Tretten en brann- tomt, alle husene i dalen brente, skogen brente og den og markene ble kastet opp i luften. Og med ett hadde vi 2000 englendere på gården! De løp fra alt de eide, løp for livet — inn på läven, stillet seg langs ski-

garen, kjøp på marken. Jorden sprutet på vinduene hos oss, og det var slik larm av flyene at vi måtte skrike til hverandre. Men fruene på gården gikk rundt og ordnet blomster. «Skal jeg dø, vil jeg dø i min egen stue,» sa hun. Og hennes ro smittet uvilkårlig over på oss. Vi fikk nok arbeid med å ta ut alle rutene og fylle vann i alle kar o.s.v. Mest synd var det på hundene, de fløy på veggene av bare redsel. Til slutt loset vi den gamle prestefruen, som bare gråt, men tross alt var storartet, hennes barnebarn og dyrene ned i potetkjelleren. Jeg skulle liksom passe dem da, og vet De, da var jeg glad jeg ikke hadde nerver. Hele huset rystet over oss, jeg ante jo ikke om det stod fremdeles. Men merkelig nok som ved et mirakel — huset står der den dag i dag.

Men De kan tro det var grusomt å stå og se karavanene dra oppover fra dalen, høre ilden knitre, og så være helt hjelpeløse. Vi kunne simpelthen ikke gå utenfor døren, hvor gjerne vi enn ville. Forpakteren og hans familie pluss to jødefamilier, som var tatt inn der, satt i fjøset. Kulene suste over gårdsplassen. Er det ikke et virkelig under at vi gikk fri? Ut på kvelden ble det stillere, bare fly som fløy rundt og rundt, men ikke bomber. Det var kveld, men så lyst som midt på dagen, for hele bygden med skogen brente, — og folk flyktet. Vi kunne ikke ta inn flere, alle sengeplasser var mer enn opptatt. Ved 1-tiden om natten fikk vi beskjed om at 200 norske soldater kom ned fra fjellet. De skulle hvile og ha mat. Elektrisiteten var vekk og brød eide vi ikke. Vi var på stabburet og hentet flesk og alt det flatbrødet vi eide og ca. 300 liter melk og smør. Ned til oss kom 150 soldater, forpakteren tok 50. Og den natten var fæl. Mennene stod langs veggene og sov. Å, — jeg var så stolt over å være nordmann den natten! For mot og vilje — det hadde de alle. De fleste hadde hverken sovet og da heller ikke vært ute av klærne siden krigen begynte. Jeg skal si maten forsvant. Vi skar flesk og øste melk, stadig mer. De lå på gulvene, stønnet — og vi kunne ikke hjelpe dem. Vi tente nesten ikke stearinlys, for det kunne jo være farlig hvis «man» ble oppmerksom på det fra andre kanter. Og — tyskerne hadde lett etter disse 200 mann alle steder den natten, undersøkt gårder og marsjert tvers over marken utenfor huset vårt, men — «der bodde bare 6 unge piker, og alt var mørkt». For annen gang på et døgn unngikk vi døden — uten å vite det. Kan De forstå at jeg har mistet følelsen helt inne i meg, at jeg føler meg liten og ubegavet?

Klokken 4 om morgenen måtte karene våre gå, og det var redselsfullt å se dem tumle ut i kulden og snøen! Den dagen fylte jeg 21 år. Selve dagen husket jeg det ikke før Liv ut på ettermiddag gratulerte meg, men tror De jeg noensinne vil glemme den dagen jeg fylte 21?

Men nå eiet vi nesten ikke mat, og så bega fire av oss seg ned til bygden. Alt var brent, det ulmet ennå. Det krydde av tyske soldater. De gikk vakt rundt englendernes etterlatenskaper, de hadde løpt fra alt, til og med fra ryggsekkene sine. På den andre siden av elva lå en liten butikk, men De kan tro der så ut etter at tyskerne hadde plyndret den. Bringebærsyltetøy og fiskeboller fløt rundt på gulvet, all mat var vekk, det de ikke hadde hatt bruk for var ødelagt. I bygden var

Eugenie Winther:

BAMBINOENS BLOMSTER

Vinden før bitende kald over Piazza Venezia og feide en hel støvsky foran seg. Lucia gjemte seg bak en av de store marmorstatuene og håpet inderlig at det snart måtte komme noen og kjøpe den siste blomsterkvasten. Nei, ikke den siste naturligvis, men den nestsiste. Den siste skulle jo...

Og i det samme kom virkelig en pen ung dame nesten seilende inn i kroken bak statuen. Vinden hadde båret henne like dit, og mens hun ventet på et lite opphold i vindbygene, kjøpte hun blomsterkvasten Lucia bød fram.

Lykksalig stakk Lucia pengene i lommen på det krølledede forkleet, og skynte seg rundt hjørnet. Nå skulle Bambinoen få blomstene sine! Stormen rev og slet i henne da hun løp oppover den steile marmortrappen med de uendelig mange hvite trinene. Sjalet løsnet og korgen holdt på å forsvinne, men endelig stod hun på toppen av Aracoeli, der Bambinoen bodde i den eldgamle kirken.

Lucia smyger seg inn gjennom døren og setter fra seg korgen. Bak hovedalteret finner hun den hun søker. Den undergjørende Bambinoen! Og der er bror Pietro også, han som passer på det hellige barnet.

Bror Pietro er ikke så nøye på det. Det hender at han setter hele maskineriet i gang bare for vesle Lucias skyld. Han lar Bambinoen svinge fram på sokkelen, ut

---

det rett og slett nød. Rike bønder som hadde mistet alt, gikk og tigget om poteter.

Ja, så gikk tiden og ukene på et vis. Vi arbeidet fra halv syv om morgenen til klokken syv hver aften, kjer-net, ystet og lærte virkelig en masse. Og så delte vi natten opp i tre skift, for nesten hver natt kom der noen eller det hendte ett eller annet. Hadde vi fått husundersøkelse, måtte det sett rart ut, for vi hadde hauger av militærklær, og det fantes ikke et mannfolk i huset! Den 25. april kom en forkledt ordonans ned til oss. Han kom fra rittmesteren for de 200 mann vi hadde hatt den natten. De hadde kjørt rett inn i et tysk bakhold, 10 minutter fra gården. Han bad oss gå ned til bilene og forsøke å få tak i litt sekker, — men ikke røre ammunisjonen. Det gikk vakt rundt bilene, men 3—4 av de andre klarte likevel å få tak i en hel del. Ustanselig fløy det fly over, så de måtte kaste seg ned i grøften. — Og så sendte soldatene en mann ned nå og da og hentet opp.

Ja, ennå kunne jeg fortelle meget, men det vil ta for lang tid for Dem å lese det, De er vel allerede trett av dette. Og det må jeg få si — De må ikke ta dette som noe skryt. Husk vi evakuerte og kom tilfeldigvis opp i det. Men når jeg har opplevet alt dette og sett alle disse mennesker kjempe kan De da ikke forstå at jeg forakter meg sjøl for at jeg ikke har gjort mere. Jeg vet iallfall at jeg aldri skal kritisere hva folk gjorde eller ikke gjorde i denne krigen. — Men jeg vil sende en bønn til Vår Herre for alle dem som har gjort sin plikt og for vårt kjære Norge.

B. P. K.

av glass-skapet, slik at Lucia riktig kan få se seg mett på hele herligheten, og han forteller så gjerne enda en gang om hvorledes det undergjørende barnet er kommet dit til kirken på Aracoeli helt fra Palestina. Lucia kan alt sammen utenat, men det gjør ingenting. Hun synes det er enda morsommere enn det aller mest spennende eventyret til frøken på skolen, å få høre om den fattige fransiskanermunken som skar ut Bambinoen i oliventre fra Getsemane hage og tok med seg den vesle stygge tre-figuren den lange veien helt til Roma. Forresten synes Lucia slett ikke at Bambinoen er stygg. Det er jo et bilde av Jesusbarnet — den undergjørende Bambinoen, og bror Pietro kan fortelle om utallige vidunderlige ting som er hendt mennesker som har bedt den vesle Bambinoen på Aracoeli om hjelp.

Hver dag i den siste tiden, ja, nokså lenge forresten, hadde Lucia klatret oppover den steile marmortrappen og skjenket Bambinoen de siste blomstene fra korgen sin. Den første tiden hadde bønnene hennes vært svært stille og forsiktige, men i det siste var de blitt mer og mer inntrengende og ikke alltid så helt stille heller. Det gjorde ingenting, for det var jo bare Bambinoen som hørte henne, og så naturligvis bror Pietro. Men svært ofte pleide bror Pietro knele ved siden av henne, og så hadde det vært to inntrengende stemmer som hadde bedt bak hovedalteret i Aracoelikirken.

Bambinoen forstod sikkert at det gjaldt noe mer enn alminnelig viktig. Og Lucia var sikker på at bare hun holdt ut og bad og bad, skulle nok underet skje. Far og mor skulle komme heim igjen, og far skulle være like frisk som før han drog av sted for å være båtsmann ombord på den digre båten de hadde bilde av heime i stua. Så kom budet om at han lå farlig syk på hospitalet i Neapel, og da måtte jo mor reise. Den nærmeste naboen, Signora Angela, hadde vært makeløst snill og lovet å se etter barna, og Lucia var jo hele tolv år gammel, så hun skulle nok greie husholdningen.

Mor skulle ikke vært lenge borte, men nå var det over fem uker siden hun reiste, og Lucia hadde mange bekymringer både for det ene og det andre. Pengene ville ikke strekke til, men siden Signora Angela hadde hjulpet henne med å skaffe blomster hun kunne selge, gikk det bedre. Det gikk da på et slags vis, men det var mye som ikke var slik som det skulle være. Nå var det bare noen dager igjen til jul, og Anna hostet så svært. Giovanni var ikke alltid så lydig han burde være, og vesle Carlo virket så inderlig blek og storøyd inne i det tykke, gra sjalet sitt.

Derfor var det mer enn nok å be Bambinoen om, og til jul måtte underet sikkert skje. Far skulle være frisk, og han og mor ville komme heim igjen til dem. Hun hadde iallfall gjort alt hun kunne for at ikke Bambinoen skulle ha noe å si på henne. Ikke hadde hun skjendt på Giovanni, enda han inderlig godt kunne ha trengt det, og hver dag hadde hun husket på blomstene. Hver eneste søndag hadde hun tatt alle de små med seg i messen, og hun hadde ikke forsømt fredagsmessene heller.

— Bambino carino... Hun formelig sukket av iver. Til jul måtte det skje!

Bror Pietro fulgte henne til utgangen da hun gikk. Men like nedenfor hovedalteret bråstanset hun. Hva var det de holdt på med, de to munkene borte ved de øverste granittsøylene? Hun så spørrende på bror Pietro.

— Det er prekestolen — de små barnas prekestol! forklarte bror Pietro hviskende. — Ja, for du vet da vel at alle barna i Roma kan få komme og preke for Bambinoen i krybben i juleuken? Og da har de sin egen lille prekestol.

Lucia hadde nok hørt kameratene på skolen snakke om noe slikt, men hun hadde ikke lagt så mye merke til det. Det var altså virkelig sant? Hvem som helt kunne få stå der på prekestolen og si noe riktig pent til Bambinoen. Og da skulle ikke Bambinoen stå i glass-skabet bakom alteret lenger. Nei, da skulle han ligge i den krybben som munkene akkurat holdt på å sette på plass like foran den vesle prekestolen.

Som et lyn slo tanken ned i Lucia. Da måtte han vel iallfall høre, hvis hun stod slik og snakket direkte til ham — her inne i selve kirken!

Bror Pietro hadde visst fått akkurat samme tanken, for han sa:

— Du har jo aldri vært her noen jul før, Lucia. Du skulle virkelig komme.

Den lange hjemveien gikk fort i dag, for Lucia hadde fått så mye å tenke på. Jo, sannelig skulle hun snakke med Bambinoen i krybben! Og hun ville øve seg på forhånd slik at hun visste aldeles nøyaktig hva hun skulle si. Først et pent salmevers, for det ville Bambinoen sikkert like. Og så — ja, så skulle Bambinoen få all æren og takksigelsene, for da var far sikkert heime igjen og frisk og kjekk som før!

Dagen før lille julaften kom brev fra Neapel, og penger kom også.

Far var bedre, meget bedre — — å, Bambino carino, takk, takk.

Men — de kunne umulig komme heim til jul! Lucia leste og svelget og svelget og leste. Togene var så overfylt, skrev mor, og far var dessuten ikke sterk nok til å kunne tåle å reise i en slik overfylt tredjeklasses kupé. Signora Angela hadde skrevet at Lucia var så flink og voksen, og nå fikk hun prøve å lage jul så godt hun kunne for seg og de små. Selv skulle Lucia få gå i midnattsmessen i San Pietro, hvis hun fikk følge, og så måtte hun endelig ta med seg de små til en julekrybbe i en av kirkene.

Lucia greide ikke lenger å svelge den digre klumpen i halsen, og tårene kom styrtende aldeles av seg selv. Det var nok vel og bra at mor syntes hun var stor og flink, men akkurat nå hjalp det ingen verdens ting. Og overfylte tog var det naturligvis ingen som hadde regnet med — ikke Bambinoen engang. Det hun hadde bedt aller mest om hadde hun jo forresten fått.

Hun var så skuffet at hun nesten holdt på å la være å gå den vanlige turen til Aracoeli lille julaften. Men så skyndte hun seg av sted likevel. Hun måtte jo få takket Bambinoen, og dessuten kunne vesle Carlo så inderlig vel trenge en ekstra bønn. Han var så slapp og blek at det var en ren ynke.

Bror Pietro var litt opptatt da hun kom, men hun

fikk da fortalt ham om brevet. Så måtte han vise noen turister rundt i kirken og forklare dem om krybben og barnas prekestol. Den stod ferdig nå, med en smal liten trapp og et himmelblått forheng i bakgrunnen.

Lucia forsvant inn til Bambinoen, og var så opptatt av bønnene sine, at hun ikke la merke til bror Pietro og turistene som kom inn. Hun formelig skvatt til da bror Pietro tok til å dreie fram sokkelen, og så ble hun blussende rød. Hun hadde sikkert bedt høyt, for hun pleide nesten alltid gjøre det når det var noe riktig ekstra om å gjøre. Nå bare styrtet hun av sted og la ikke merke til at en dame prøvde å stanse henne i forbifarten.

— — Hosten til Anna ble ikke bedre og øynene til vesle Carlo ble større og større i det smale, bleke fjeset. Men Lucia fikk bli med Signora Angela i midnattsmessen juleaften, og både hun og alle de små spiste julefrokost hos de snille naboene.

Det var strålende vær juledagen. Lucia var full av uro og forventning helt fra morgenen, og da det virkelig ble deilig solskinn, tok hun en stor beslutning. Hun ville ta de små med seg til Aracoeli likevel! De skulle få hilse på Bambinoen i krybben, og Giovanni kunne hjelpe henne å bære vesle Carlo.

Det tok nesten en time bare å komme til foten av trappen opp til Aracoeli, og da var de dødstrette alle fire. Carlo småsutret inne i sjalet, men sovnet heldigvis på veien opp. Det var folksomt på Aracoeli i dag, enda det var lenge etter høgmessetid. I flokk og følge drog folk oppover mot kirkedøren, og det var mest barn. Gutter og piker, store og små, rike og fattige, og så var det en hel sverm med turister, som kom for å få se og høre dette merkelige som hele Roma snakket om.

Hjertet til Lucia ble tungt da hun så alle menneskene. Aldri i verden ville de greie å komme fram til krybben, hun og de små, og det var jo derfor de var kommet. Anna maste og småhostet, men Carlo sov heldigvis trygt og godt.

Like innenfor kirkedøren så Lucia en bred, litt lutende rygg i brun munkekutte. Det var virkelig bror Pietro. Noe så heldig! Og i ly av ryggen til bror Pietro kom de framover. Før Lucia kunne drømt om det, stod de i en av de aller innerste ringene av barn, som stod i andektig beundring foran krybben.

Anna glemte å mase og Giovanni glemte lysten til å si imot og måtte rent holde pusten, så strålende deilig var det. Vårherre selv, omgitt av en mengde små engler, så ned på krybben fra en himmel som var malt så nydelig, at en nesten kunne tro den var ekte. Og på halmen i krybben lå Bambinoen selv i sitt aller fineste skrud. Han var pyntet med alle de vakre smykkene folk hadde gitt ham til takk for alle de undrene han hadde gjort som svar på bønnene deres.

Carlo sov da Lucia ville løfte ham opp for å se, men han skulle nok få se seinere. Hun støttet seg trett mot en søyle. Derfra hadde hun fin utsikt, og det var deilig å hvile ryggen og armene litt. Men der kom bror Pietro og hvisket:

— Du sprang så fort sist, Lucia, og det var noe jeg endelig skulle sagt deg. Bli med bakom alteret, der er roligere.

I det samme kom en annen munk som skulle ha tak

i bror Pietro, så han måtte gå. Men han lovte å komme ganske snart. Lucia tok fastere tak om Carlo og greide å trenge seg fram til hun nådde bakom alteret. Der var det velsignet fredelig. Glass-skapet stod tomt og ingen hadde noe der å gjøre når ikke Bambinoen var der. Lucia sank ned på en av kneleskamlene og ble sittende med Carlo på fanget. Det verket i ryggen og armene, ja, i øynene også. Hun hadde mest lyst til å storgråte, og enda hadde jo det viktigste underet skjedd, det som hun hadde bedt aller mest om. Men likevel — likevel — på en måte hadde Bambino skuffet henne...

Å nei, slikt måtte hun ikke si! Langtifra! Far var jo frisk igjen, og det var klart at det var det aller viktigste.

Plutselig fór hun opp. Hun hadde aldeles glemt Giovanni og Anna! Det kom nok av at hun var så skrekkelig trett, men de var sikkert nede ved krybben.

Jo, ganske riktig. Da hun kom fram rundt hovedalteret, så hun at de stod som før, og nå var de i den aller ringeste ringen ved krybben.

I det samme fikk hun høre en stemme — en svak, pipende liten stemme. Den kom fra prekestolen ved den øverste granittsøylen, og der oppe så hun en søt liten pike i helt hvit skinnkåpe og med blanke brune krøller under en hvit skinnhatt. Hun kunne vel ikke være mer enn seks-syv år, men hun stod der så rolig og uberørt som om hun stod hjemme på sitt eget barneværelsegolv. Hun leste opp et lange, nydelig vers, og like nedenfor trappen stod en dame i fin skinnkåpe og smilte stolt og rørt opp til henne.

Med det samme verset var slutt, hoppet den vesle hvite skikkelsen like i armene på mamma, og så var det en annens tur. Det var en gutt denne gangen, og til og med en nokså stor gutt. Men hadde den vesle jentungen vært scenevant, så var gutten det stikk motsatte. Han var rød som en peon og vred seg som en orm, og hverken oppmuntrende små tilrop fra moren eller et brummende «hm!» fra faren, kunne hjelpe ham på glid.

Til slutt lirte han av seg noe som ikke noe menneske kunne forstå et ord av, og så styrtet han nedover trappen og gjemte seg bak faren.

Der kom bror Pietro sammen med en dame og en herre. Han gikk fra dem og bort til Lucia.

— Skal ikke du også opp på prekestolen, Lucia? spurte han vennlig og smilte ned til henne og Carlo som sov fremdeles.

Lucia bare ristet på hodet. Det var ikke noe om å gjøre nå lenger. Iallfall var det ikke noe hun kunne plage Bambinoen med fra selveste prekestolen.

Nå kom det en halvstor pike fram på prekestolen. Hun var riktig flink, og leste opp et nydelig dikt, før hun holdt en hel liten tale til Jesusbarnet. Etter henne kom en ørliten gutt som gikk helt i stå, da han hadde lespet fram et par linjer av en salme. Så bad han Jesusbarnet velsigne mor og far og en hel mengde tanter og onkler og andre som han ramset opp, og dermed var han ferdig. Han var så søt og høytidelig, at alle måtte smile.

— Nå er det din tur, Lucia, sa bror Pietro plutselig, og før hun visste ordet av det, stod hun oppe på prekestolen med den sovende Carlo i armene sine. Like nedenfor stod bror Pietro og smilte oppmuntrende til henne,

og der så hun Anna og Giovanni. Og der — der så hun krybben! Han var plutselig kommet henne så nær, den vesle Bambinoen, som lå der på den harde halmen, omgitt av så mange brennende lys at det var som en eneste strålende glorie rundt både ham og krybben.

Lucia glemte alle de fremmede menneskene nede i kirken. Plutselig så hun ikke noe annet enn den strålende krybbe og den hellige Bambinoen. Og hun syntes at slik som han lå der i den fattige krybben, var han henne så nær at han måtte høre alt hun sa, selv om det var tusen andre i kirken. Nå skulle hun fortelle ham alt sammen, akkurat slik som det var. Hun begynte svært forsiktig, men snart ble stemmen kraftigere og ivrigere.

— Bambino carino, bad hun. Jeg er bare tolv år, og det er så lenge siden far ble syk og mor måtte reise til ham helt i Neapel. Ja, du vet det jo alt sammen, Bambino carino, for jeg har fortalt deg det så ofte før. Men i dag hører du meg sikkert bedre enn ellers når du står der inne i glass-skapet, og derfor vil jeg takke deg for at du har gjort far frisk igjen. Du kunne jo ikke vite at det var nesten like viktig at han og mor kom heim til jul, for det hadde jeg ikke sagt så mye om. Men nå vil jeg be deg: Kan du ikke la dem få komme heim til nyttår, hvis det ikke er altfor vanskelig for deg. For du skjønner, Anna hoster så stygt, og Signora Angela sier hun burde ha medisin og bedre stell, og vesle Carlo er blitt-så tynn og blek. Ja, her kan du selv se!

Hun løftet opp bylten i det grå sjalet, men plutselig oppfattet hun hvor hun var og ble ildrød. Nå hadde hun glemt hele det pene salmeverset og bare stått og snakket til Jesusbarnet akkurat som om han og hun skulle vært aldeles alene i hele kirken på Aracoeli.

Sønderknust snek hun seg nedover trappen, men der stod bror Pietro og tok imot henne. Han tok tak i armen hennes da hun ville skynde seg videre, og han ville ikke høre på henne da hun sa hun måtte bort til Anna og Giovanni.

Det var skrekkelig flaut alt sammen. For alle menneskene smilte til henne, og plutselig kom to gamle damer og stakk noe i lommen hennes. Den ene klappet henne tilmed på kinnet og sa hun var kjekk pike. Lucia forstod ingenting — ikke før hun og bror Pietro var kommet bakom hovedalteret.

Der ventet en fremmed dame og herre på dem, de samme som hun hadde sett bror Pietro snakke med før. Og damen var den samme som hadde prøvd å holde henne tilbake da hun styrtet ut av kirken lille julaften.

Og så kom forklaringen. Underet hadde skjedd!

Lucia måtte legge Carlo fra seg på kneleskammelen, for hun skalv slik at hun var redd for å slippe ham rett ned.

Bambinoen hadde jo latt det skje! Han hadde ment det hele tiden, og det var bare blitt litt forsinket på grunn av noe småteri som han naturligvis ikke hadde hatt tid til å tenke på.

Far og mor skulle komme hjem — ja, kanskje de var hjemme alt!

Bror Pietro fortalte ikke alt til Lucia. Hun fikk ikke høre at den fremmede damen hadde vært aldeles betatt av det smale barneansiktet med de brennende øynene og den vesle tynne skikkelsen som knelte og bad så ivrig

at hun hverken hørte eller så. Lucia fikk bare høre at om ettermiddagen lille julaften hadde damen og herren kommet til bror Pietro og tilbudt å sende bilen sin til Neapel og hente far og mor. Bror Pietro hadde fortalt hele historien, så de visste hva de brennende bønnene gjaldt.

Nå var de kommet til kirken for å fortelle bror Pietro at de nettopp hadde fått telegram fra sjåføren i Neapel. Avreisen var blitt forsinket, men han beregnet å være fremme i Roma juledags morgen.

Lucia visste nesten ikke hvordan hun kom seg ut av kirken med alle sine. Trettheten var blåst bort. Hun følte det som hun gikk på luft eller som om hun hadde fått vinger. Carlo våknet og lå så stille med store øyne, og i forbifarten husket hun å løfte ham opp slik at han også kunne få se den undergjørende Bambinoen. Han forstod naturligvis ikke hvor storartet Bambinoen var, men likevel!

Hun var akkurat kommet ut på trappen og skulle tulle sjalet bedre rundt Carlo. Da kom hun plutselig til å tenke på noe. Som en vind var hun inne gjennom den tunge kirkedøren igjen, og heldigvis fant hun ganske snart bror Pietro. Hun holdt fram en kvast halvvisne blomster og hvisket andpusten:

— Jeg har ikke tid til å gå helt fram til krybben igjen, jeg glemte disse! Vær så snill og legg dem ved krybben for meg, bror Pietro. De lå inne i sjalet til Carlo, derfor husket jeg dem ikke. Og det er jo blomstene til Bambinoen, skjønner du!

Eugenie Winther.

«KJENN DIN RELIGION».
Ny bok av pater A. J. Lutz.

De fleste av «St. Olav»s lesere vil sikkert ha i taknemlig erindring den serie artikler som vi for noen tid siden brakte her i bladet, og som skrev seg fra pater Lutz's navngjetne penn. De er nå samlet og supplert og utkommet som bok på «St. Olavs Forlag», og det er jo helt unødvendig å gi dette verk en inngående omtale, enn si «anmeldelse». Pater Lutz's navn taler for seg selv, og denne hans siste bok står fullt på høyde med de mange andre som er utgått fra hans flittige penn. En bedre innførsel i den katolske religion kan ikke tenkes, og til samme tid er den en fornyelsens kilde for selv eldre katolikker, hvis trosverden kan hende etter hvert er mer basert på følelser enn i erkjennelse og fundamentert viten og som derfor lett kommer til kort i en samtale om katolske emner med annerledes tenkende. «Kjenn din religion» er et utmerket hjelpemiddel når det gjelder konkret viten og bør ikke savnes i noen katolsk bokhylle!

Minnestein for Lars Eskeland.

L. H. W.	kr. 20.00
Georg Nylund	» 10.00
Fru A. Zazera Stiger	» 10.00
A. P.	» 10.00
C. P. Wright	» 100.00
	Kr. 150.00
Tidligere innkommet	» 1 285.00
	Ialt kr. 1 435.00

Velsignet julefest

ønskes

alle

«St. Olavs» venner!

Og

et godt og gagnlig

nytt

virkeår.

Pastor Ivar Hansteen-Knudsen og pastor Lars Paul Messel er nå vendt tilbake til Norge etter endt studietid i Rom og vil i julen lese sine første høytidelige messer henholdsvis i Porsgrunn og i Bergen, hvor de har sine familier.

Da krigen kom til Norge — altså etter 9. april 1940 — meldte de seg som frivillige i kampen mot tyskerne, men fra den norske regjering i London innløp meddelelse at de som prestekandidater var dispensert. Vi håper i nær framtid å kunne bringe personlige hilser fra dem begge to etter hjemkomsten.

Ignis

vil også gi sitt besyv med når det gjelder å ønske leserne en god jul, fredsjul. De fleste tror vel at Ignis er gått inn til den evige hvile, men det er ikke så. Ikke for det, vi kan nok innrømme at det ser noe betenkelig ut når den ene måned går etter den andre, uten at dere hører en lyd fra oss.

Det har imidlertid en naturlig årsak og kan som sådan forklares. Interessen for vårt lille ungdomsorgan har til enhver tid vært overveldende — liten. Ja så liten at det rent har tatt pusten fra oss. Er det noe rart i det da, når man setter i gang med et tiltak som en venter skal få alles tilslutning og velvilje? Men tro ikke at vi gir oss for det. Vi lar oss nemlig ikke dukke i første omgang.

Vi tillater oss imidlertid å se med fortrøstning hen til de som skal overta ungdomsarbeidet i Oslo etter at diverse generalforsamlinger er avholdt og overstått. Det blir nye folk i det nye år. Frisk fart og nye impulser.

Altså: katolsk ungdom fra Nordkapp til Lindesnes ønskes med dette en riktig god julefest og i samme vær-trekning ønske om et godt og framgangsrikt nyttår, med takk fra Ignis for all vist og uvist interesse og støtte.

Med jublende glede og barnlig lyst,

Ro-Sa.

Redaktør: E. Dithmer-Vanberg.

Thronsen & Co. Boktrykkeri, Bernh. Getz gt. 3 - Oslo